

УКРАЇНА У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАДИГМИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Баймуратов М. О., Кофман Б. Я.

У статті досліджуються актуальні питання визначення парадигми нормативного забезпечення міжнародного європейського транскордонного співробітництва України.

Доводиться, що транскордонне співробітництво, до якого залучено велику кількість територій суміжних і несуміжних європейських держав, їх населення, органів публічної влади різного рівнів – від муніципальних до регіональних, а також безліч суб'єктів господарської діяльності, інституцій громадянського суспільства в особі некомерційних громадських організацій тощо – виступає однією з історично перших форм міжнародної взаємодії суміжних держав Європи, могутнім засобом і формою міждержавного інтеграційного співробітництва в контексті розвитку депресивних територій.

Автори доводять, що основними телеологічними домінантами транскордонного співробітництва виступали: завдання підвищення рівня життя, забезпечення довготривалого миру і зниження економічної напруги на депресивних територіях, подолання бар'єрів у міжнародних локальних обмінах у сфері економіки, культури, соціального розвитку, міжлюдських контактів на депресивних територіях держав, що були суміжними між собою, та інші фактори, які призвели до відокремлення людей та інституцій та мали за стратегічну мету нівелювання значення міждержавних кордонів.

Зазначається, що в процесі інтенсифікації транскордонного співробітництва виявилась відсутність належної нормативно-правової та адміністративно-управлінської компетенції місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, наслідком чого стала загроза їх реалізації, а це, своєю чергою, активізувало процеси структуризації та інституціоналізації такого співробітництва, що поставило в порядок денний формування нормативної парадигми цієї важливої форми міжнародної європейської інтеграційної взаємодії.

Констатується, що на фоні створення в межах європейського континенту інституціоналізованого, належним чином легалізованого, легітимізованого суб'єктами-учасниками міжнародно-правового масиву транскордонного співробітництва, що існує і функці-

онує, та який уже був або з часом буде прийнятний і запозичений національними законодавствами держав-членів Ради Європи, включаючи Україну, та держав-членів ЄС, включаючи і їх держав-аплікантів (до кола яких належить Україна), наша держава вже має свій національний масив профільного законодавства, що фактично формує парадигму нормативного супроводження і забезпечення такого співробітництва.

Зазначається, що хоча на сьогодні в Україні склалася система юридичних норм та нормативно-правових актів різної юридичної сили (конституційні правовоположення, законодавчі акти, акти глави держави, акти органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, міжнародні договори тощо), що регулюють правове поле у сфері профільного співробітництва та становлять нормативну парадигму цієї форми міжнародної взаємодії, активізація участі нашої держави в ній потребує вдосконалення національної нормативної бази, особливо з огляду на фактори, що гальмують розвиток саме єврорегіонального співробітництва.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, розвиток депресивних територій, місцеве самоврядування, міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування, Рада Європи, Європейський Союз.

Baymuratov M. O., Kofman B. Ya. Ukraine in the system of international European cross-border cooperation: towards the definition of the paradigm of regulatory support

The article examines the topical issues of determining the paradigm of regulatory support for international European cross-border cooperation of Ukraine.

It is proven that cross-border cooperation, which involves a large number of territories of adjacent and non-adjacent European states, their population, public authorities of various levels – from municipal to regional, as well as numerous subjects of economic activity, institutions of civil society in the form of non-profit public organizations, etc. – acts as one of the historically first forms of international interaction of the neighboring

states of Europe, a powerful means and form of interstate integration cooperation in the context of the development of depressed territories.

The authors prove that the main teleological dominants of cross-border cooperation were: the task of raising the standard of living, ensuring long-term peace and reducing economic tension in depressed territories, overcoming barriers in international local exchanges in the sphere of economy, culture, social development, interpersonal contacts in depressed territories of state, which were adjacent to each other, and other factors that led to the separation of people and institutions and had the strategic goal of leveling the significance of interstate borders.

It is noted that in the process of intensification of cross-border cooperation, the lack of appropriate regulatory and administrative-management competence of local authorities and local self-government bodies was revealed, as a result of which there was a threat to their implementation, and this, in turn, intensified the processes of structuring and institutionalization of such cooperation, which put on the agenda the formation of a normative paradigm of this important form of international European integration interaction.

It is noted that against the background of the creation within the European continent of an institutionalized, properly legalized, legitimized by the participating entities, an international legal array of cross-border cooperation that exists and functions, and which has already been or will eventually be adopted and borrowed by the national legislation of the member states Council of Europe, including Ukraine, and EU member states, including their applicant states (to which Ukraine belongs), our country already has its own national array of specialized legislation, which actually forms a paradigm of regulatory support and provision of such cooperation.

It is noted that although Ukraine currently has a system of legal norms and regulatory acts of various legal force (constitutional legal acts, legislative acts, acts of the head of state, acts of executive and local self-government bodies, international treaties, etc.) that regulate the legal field in the field of specialized cooperation and make up the regulatory paradigm of this form of international cooperation, the activation of our state's participation in it requires improvement of the national regulatory framework, especially taking into account the factors that inhibit the development of Euroregional cooperation in particular.

Key words: *cross-border cooperation, development of depressed areas, local self-government, international cooperation of local self-government bodies, Council of Europe, European Union.*

Постановка проблеми та її актуальність.
В умовах посилення колективістських тенденцій міжнародної міждержавної інтеграції своєї об'єк-

тивної активізації та контекстуалізації набувають різні форми міжнародної міждержавної взаємодії і співробітництва. Причому в умовах актуалізації економічної, політичної глобалізації та її відносно нової форми – правової глобалізації – часто-густо використовуються такі організаційні та організаційно-правові форми співробітництва держав, що характеризуються полісуб'єктним і поліоб'єктним складом, різзорівневістю та багатофакторністю. До таких форм, безумовно, належить міжнародне транскордонне співробітництво (далі – ТКС), до якого залучено велику кількість територій суміжних і несуміжних європейських держав, їх населення, органів публічної влади різного рівнів – від муніципальних до регіональних, а також безліч суб'єктів господарської діяльності, інституцій громадянського суспільства в особі некомерційних громадських організацій.

У своїй історичній ретроспективі ТКС виникло після Другої світової війни як відповідь на глибоку економічну кризу, в якій опинилась більшість держав Європи. Але й у цих умовах економічний занепад на територіях держав все ж був неоднаковий. У більш складній економічній ситуації опинились території, що знаходились не в центрі держави або в її індустріально розвинутих районах, а такі, що були розташовані на периферії у прикордонних районах. Отже, з метою підвищення і активізації економічного розвитку саме такі райони держав Європи, починаючи вже з 1950-х років, було залучено до такої форми співробітництва. Саме в її рамках представники численних європейських прикордонних територій почали розв'язувати проблеми ліквідації прикордонних бар'єрів для розвитку такої форми співробітництва.

Звідси можна стверджувати, що основними телеологічними домінантами ТКС на той час, головним чином, виступали: завдання підвищення рівня життя, забезпечення довготривалого миру і зниження економічної напруги на депресивних територіях, подолання бар'єрів у міжнародних локальних обмінах у сфері економіки, культури, соціального розвитку, міжлюдських контактів та інші фактори, які призвели до відокремлення людей та інституцій. Важливим методологічним аспектом ТСК виявилось те, що конкретні управлінські дії, що розроблялись у межах Ради Європи (1949) та Європейських економічних спільнот (1951), та ініціативи муніципальних і регіональних влад зазначених територій були скеровані насамперед на пом'якшення або навіть повністю усунення негативних наслідків кордонів [1, с. 3].

Однак у процесі реалізації наведених ініціатив виявилось, що через відсутність нормативно-правової та адміністративно-управлінської компетенції місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ) вони не можуть бути реалізованими. З цього моменту почались процеси структуризації та інституціоналізації ТКС – по обидва боки кордону спочатку суміжних держав створювалися комунальні та регіональні асоціації, кожна з яких підпадала під дію національного законодавства, яке стосувалося питань, що становлять спільний інтерес для громад з різних держав. З часом деякі з цих структур асоціативної природи часто кооперувалися у свої діяльності, створюючи фактично транскордонні об'єднання (євро регіони або аналогічні структури).

Треба наголосити на тому, що держави-учасниці ТКС у процесі його становлення, розвитку і вдосконалення йшли різними шляхами в контексті його державної легалізації та легітимації територіальними людськими спільнотами депресивних територій. Деякі держави закріплювали такий дозвіл на участь у ТКС для територіальних громад (далі – ТГ) через формалізацію і легалізацію їх вступу до міжнародної асоціації місцевих та регіональних влад і громад, а також право на співпрацю з місцевими та регіональними громадами інших держав у своїх конституціях (Республіка Польща та Угорська Республіка), деякі розробляли велику кількість нормативних актів, що детально регламентували і регулювали будь-які дії на міжнародному рівні муніципалітетів і комун (Французька Республіка), деякі пішли шляхом міжнародно-договірних відносин, укладаючи з питань ТКС багато міжурядових угод (Швейцарська Конфедерація, Федеративна Республіка Німеччина) або ТГ змушені були відстоювати своє право на таку міжнародну співпрацю в національних судах (Італійська Республіка) [1, с. 3]. ТГ нашої держави через сформовані ними органи місцевого самоврядування України різних рівнів пішли шляхом участі в ТКС через встановлення ОМСВ побратимських відносин або відносин у сфері споріднення міст і регіонів з іноземними партнерами, причому в явочному порядку [2, с. 267-287].

Таке розмаїття підходів держав до ТКС спонукало Раду Європи (далі – РЕ) започаткувати єдине та ефективне правове підґрунтя ТКС на європейському просторі, в рамках цієї найбільшої міжурядової організації континенту, що опікувалася міжнародним гуманітарним співробітництвом (див. Преамбулу, ст. ст. 1, 3 Статуту РЕ) [3], у 1980 році була прийнята Європейська рамкова конвенція про

транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями (далі – Конвенція) [4], що мала своє продовження в трьох протоколах.

З огляду на важливість та ефективність ТКС в економічному розвитку депресивних територій, посилення інтеграційних та глобалістських тенденцій, в рамках Європейської спільноти воно визнається важливим аспектом регіонального розвитку і, зокрема, політики згуртування ЄС. Ба більше, ЄС у рамках Європейської політики сусідства (далі – ЄПС), починаючи з 2004 року, на хвилі останнього розширення ЄС визнав як загальну стратегію стабілізації простору, що оточує ЄС по периметру його кордонів. Реалізація цієї концепції покликана забезпечити сталий та передбачуваний характер розвитку країн-сусідів ЄС та уможливити поступове підвищення рівня їхньої інтеграції у європейський правовий, економічний та безпековий простори. Акцент, зроблений на безпеці, простежується через цілі, які зафіксовано для ЄПС Радою ЄС, а саме сприяння стабільності та процвітання у сусідніх з ЄС країнах, що розглядають як інструмент досягнення безпеки через політичний та економічний розвиток [5]. Отже, можна констатувати, що безпека всередині сусідніх з ЄС країн (в тому числі України) є запорукою безпеки в регіоні загалом, безпеки на зовнішніх кордонах з ЄС та безпеки власне всередині самого ЄС.

Україна приєдналась до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями 14 липня 1993 року [6], враховуючи її відкритий характер, ще до вступу у члени РЕ у 1995 році, визнав, таким чином, по-перше, ТСК ефективною формою міжнародного співробітництва; по-друге, виказав суттєву зацікавленість в участі своїх територій та органів публічної влади в організації такої міжнародної взаємодії; по-третє, увійшовши в міжнародний європейський інтеграційний правовий простір. Сьогодні, коли в умовах збройної агресії Росії проти України вона набула статусу держави-кандидата до вступу в ЄС, проблематика ТКС не тільки не ослаблюється, а навпаки, актуалізується, особливо в контексті надання гуманітарної допомоги населенню деокупованих територій нашої держави та їх відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Транскордонне співробітництво в Європі та Україні було предметом дослідження в роботах як вітчизняних, так і закордонних учених. Проблемам транскордонного співробітництва в різних галузях наук присвячені роботи таких науковців: І. Артьомова, М. Бурдіна, О. Бабанської,

М. Баймуратова, К. Балабанова, О. Барабаш, О. Бориславської, В. Боярського, П. Беленького, В. Будкіна, М. Буффона, Є. Васильєва, Є. Василькової, М. Войнаренко, С. Гакмана, О. Головка, Р. Дацків, М. Долішнього, В. Засадко, Є. Кіш, В. Кириченка, Б. Кофмана, Г. Маркс, Н. Мікули, В. Могілевського, М. Перкман, В. Реутова, В. Россіхіна, Д. Стразарі, А. Стрижакова, І. Студеннікова, Н-М. Тсчуді, А. Шульги, Д. Шевченко та інших. Разом із тим питання визначення парадигми нормативного забезпечення у системі міжнародного європейського транскордонного співробітництва України вказаними фахівцями практично не досліджувались, за виключенням М. Баймуратова, Б. Кофмана і С. Панасюка, які у своєму дослідженні «Європа регіонів»: транскордонне співробітництво: Коментар Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями» (2017) [7] досить детально досліджували цю проблематику.

Тому метою цієї статі є визначення парадигми нормативного забезпечення у системі міжнародного європейського транскордонного співробітництва України.

Виклад основного матеріалу. Треба наголосити, що відлік процесів формування управлінської парадигми в контексті нормативного забезпечення ТКС України можна розпочати з жовтня 1990 року, коли під час конференції Асоціації Європейських Прикордонних Регіонів під назвою «Європейська інтеграція і регіональна політика для прикордонних регіонів» було оприлюднено доповідь щодо інституціональних аспектів ТКС, яка, зокрема, містила низку рекомендацій у цьому напрямі, що володіють не тільки методологічним потенціалом, а і суттєвим поведінково-діяльнісним наповненням і наступною формалізацією. Отже, з огляду на те, що деякі з них не тільки дійсно мали для становлення, розвитку і вдосконалення ТКС в Україні методологічно-дидактичне значення, а й фактично містили умови для управлінської діяльності щодо ТКС, вважаємо за потрібне навести їх у систематизованому вигляді. Отже:

– довгострокове та ефективне транскордонне співробітництво має бути інституціолізованим – ця настанова на пряму торкається становлення інституційно-структурної організації ТКС як структуротворчої засади його нормативної парадигми (структуруючий принцип – *авт.*);

– воно потребує організації, секретаріат якої виконував би роль рушійної сили транскордонного співробітництва та розвитку, отже, йдеться про організацію ініціюючого центру ТКС як управлін-

ської засади його нормативної парадигми (управлінсько-організаційний принцип – *авт.*);

– наявність спеціалізованих кадрових ресурсів має допомогти розбудові політичної, адміністративної та організаційної мережі транскордонного співробітництва, йдеться насамперед про кадрове забезпечення цієї сфери міжнародної взаємодії як ресурсно-людської засади його нормативної парадигми (принцип кадрового забезпечення – *авт.*);

– обов'язковою умовою досягнення довгострокового ефекту транскордонного співробітництва є його легальний статус на основі публічного права (це означає, що такий статус має бути визнаний центральними урядами держав), йдеться про відношення держави до ТКС, що повинно знайти свій прояв у його позитивній фіксації в національному законодавстві як легальної засади його нормативної парадигми (принцип легального визнання – *авт.*);

– початком співробітництва та його легальною основою є укладені двосторонні та багатосторонні міждержавні угоди з урахуванням моделей, рекомендованих Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владами 1980 р., йдеться про становлення ТКС на базі настанов міжнародного договірної права, причому як у сфері міжнародного публічного, так і у сфері міжнародного приватного права як міжнародно-договірної засади його нормативної парадигми, що заснована на загальному міжнародному праві (договір-характерологічний принцип – *авт.*);

– у випадках, для яких і досі не існує міжнародних законодавчих підстав, різні легальні форми співробітництва мають ґрунтуватися на національних законодавствах держав, до яких належать регіони, що беруть у ньому участь, йдеться про можливість використання у сфері становлення ТКС не тільки норм національного законодавства, а й міжнародних звичаєвих норм, що демонструє можливість формування екстраординарних засад його нормативної парадигми (екстраординарно-патримоніальний принцип – *авт.*) [8].

Отже, на основі використання системно-тлумачного підходу можна стверджувати, що виконання наведених рекомендацій кожною державою-учасником Конвенції 1980 р. щодо інституціоналізації ТКС буде сприяти будівництву його системи, його подальшій легалізації, легітимації серед суб'єктів та розширенню його форм і методів, знань і навичок серед безпосередніх виконавців.

Разом із тим треба враховувати, що в Рекомендаціях Ради Європи щодо організації ТКС місцевих і регіональних влад Європи зазначається,

що «основоположний принцип транскордонного співробітництва полягає в тому, щоб створювати зв'язки та договірні відносини в прикордонних зонах з метою пошуку спільних рішень ідентичних проблем» [9]. Тобто тут особливо підкреслюється його правовий, нормативний, легальний характер, що виступає основоположною основою такої комунікативної взаємодії. Телеологічною домінантою такого співробітництва виступає його договірний характер, що породжує, з одного боку, обов'язковість реалізації такої взаємодії на основі міжнародно-правових зобов'язань, що виникають у його сторін на виконання такого договору; а з іншого – можливість здійснення контрольних функцій у цій сфері, що детермінується основними настановами права міжнародних договорів. Одночасно тут робиться акцент не тільки на таку взаємодію, а й на колабораційний та інтерсуб'єктивний характер діяльності сторін у процесі ініціативного пошуку однакових, еквівалентних, стереотипованих питань, що мають актуальність та важливість для них, і пошук спільних підходів до їх вирішення. Тобто йдеться як про становлення в межах ТКС атмосфери співробітництва, так і досягнення загальних цілей на основі такого співробітництва.

Але треба наголосити, що головним принциповим положенням, яке має бути покладене в основу будь-якої форми ТКС, є дотримання національних законодавств (принцип законності – *авт.*) і повага до міжнародних зобов'язань держав (принцип їх дотримання, включаючи й виконання таких міжнародних зобов'язань – принцип пріоритетності норм міжнародного права перед нормами національного законодавства – *авт.*), до яких належать ТГ або влади (тобто ОМСВ різних рівнів), що є суб'єктами їх національного права і суб'єктами договірних відносин про ТКС. На цьому наголошують не тільки положення самої профільної Конвенції 1980 року і Додаткові протоколи до неї, а й Декларація щодо регіоналізму в Європі 1996 року [10] і Європейська хартія про регіональне самоврядування (регіональну демократію), що була прийнята і відкрита для підписання державами-членами Ради Європи 15 жовтня 2008 року [11].

Отже, можна констатувати, що вже створений, інституціоналізований, належним чином легалізований, легітимізований суб'єктами-учасниками, існує і функціонує відповідний і профільний міжнародно-правовий масив ТКС, який уже або з часом буде сприйнятий і запозичений національними законодавствами держав-членів Ради Європи.

Стан і динаміка поступу України на європейську інтеграцію, її активна участь у реалізації міжнародно-правових зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію з ЄС, а також набуття статусу кандидата в члени ЄС свідчать, що ТКС у державі стає дійсно одним із важливих напрямів реалізації інтеграційної стратегії на регіональному рівні і посідає провідне місце у процесі формування і становлення нової системи взаємин із сусідніми державами в умовах формування і функціонування «українсько-євросоюзівського комплексу прикордонної співпраці» [12, с. 13].

Така вже сформована система якісно нових взаємин, що володіють суттєвим потенціалом для розвитку і вдосконалення, вимагає від України адаптації свого національного законодавства до вимог Європейського Союзу і його зміни відповідно до нових геополітичних реалій. Насамперед це врахування концептуально-базового положення про те, що наша держава взаємодіє по кордонах не просто з одним із сусідів, коли діє двостороння договірна нормативно-правова основа взаємин, а із сусідньою державою-членом ЄС, що вимагає якісного відпрацювання фактично нового блоку нормативного забезпечення взаємин з урахуванням нормативних положень не лише одної держави-сусіда, а всього євросоюзівського об'єднання. Саме це положення і є основним критерієм для внесення відповідних змін у законодавство України, які б регулювали й узгоджували ТКС України в нових умовах. Саме воно й лежить в основі нормативного складника парадигми ТКС, що формується в Україні.

Слід зазначити, що в цей час ідеться насамперед про становлення і розвиток ТКС з державами-членами ЄС, бо з прикордонними регіонами Російської Федерації таке співробітництво не є можливим внаслідок повномасштабної збройної агресії проти України, а з Білоруссю – сателітом Російської Федерації та державою-членом Союзної держави з РФ таке співробітництво є фактично «замороженим».

Але необхідно також наголосити, що, незважаючи на такий стан справ, у Російській Федерації проходять активні процеси доктринального обґрунтування ТКС і прикордонної торгівлі з Україною, які виступають серйозним інструментом у гібридній війні проти нашої держави. Так, у дисертації В. Саприки «Трансформація форм прикордонної взаємодії Росії та України в пострадянському хронотопі», поданої на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук зі спеціальності 22.00.04 «Соціальна структура,

соціальні інститути і процеси» (Белгород, 2017), запропоновані прогнози сценарії трансформації культурно-цивілізаційних ідентичностей прикордонних регіонів Росії та України, що розроблені із застосуванням методів екстраполяції трендів, експертних панелей, порівняльного аналізу. Так, сценарій «Братська Русь» передбачає об'єднання Білорусі, України та Росії на основі єдиного культурно-цивілізаційного коду східних слов'ян. Сценарій «Добросусідство» має на увазі формування української національної ідентичності поза рамками концепції «Руського міра». Сценарій «Конфронтація регіонів» – формування різних регіональних ідентичностей в Україні, що вступають у протиріччя як з державними формами і устроєм, так і один з одним. Сценарій «Ніколи ми не будемо братами» – самий радикальний сценарій, пов'язаний з домінуванням галицької ідентичності, її проектуванням за допомогою соціальних і політичних технологій на всю Україну [13].

Як бачимо, в основу ТКС у Росії кладуться ідеологічні чинники, що превалюють над чинниками суто економічної взаємодії і співробітництва, що нині не являє інтересу для українських контрагентів, а вже напрацьовані форми ще з періоду отримання Україною державної незалежності вже не відповідають нагальним вимогам сучасності, враховуючи їх формалізм та ідеологічне забарвлення.

Разом із тим необхідно констатувати, що пріоритетне ТКС з державами-членами ЄС формує якісно нову, оптимальну систему взаємин, яка, по-перше, об'єктивно вимагає від України адаптації законодавства до вимог Євросоюзу; по-друге, його змін відповідно до нових геополітичних реалій; по-третє, активізації в пошуку нових організаційних форм такого співробітництва в рамках прийняття нової міжнародно-правової бази (див. Додаткові протоколи до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями № 1, № 2, № 3); по-четверте, створення національної системи нормативно-правового супроводження та забезпечення такого співробітництва; по-п'яте, створення системи національного моніторингу результативності та ефективності ТКС.

Саме наведені положення і є основним критерієм для внесення відповідних змін у законодавство України, які б регулювали і узгоджували ТКС України в нових умовах.

Необхідно зазначити, що натепер в Україні склалася система юридичних норм та нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регу-

люють правове поле у сфері ТКС. Така профільна система виглядає таким чином:

– міжнародно-правові акти й угоди, підписані і ратифіковані в установленому порядку в Україні, тобто такі міжнародні договори, що пройшли міжнародну імплементацію в процесі їх підписання державами-учасниками (Сторонами угоди) та згідно з якими ці держави взяли на себе відповідні міжнародно-правові зобов'язання щодо становлення, розвитку та вдосконалення ТКС, а потім вказані міжнародно-правові договори, згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України, пройшли через механізм національної імплементації шляхом входження норм міжнародного права в національний законодавчий масив – Верховна Рада України дала згоду на їх обов'язковість для України і, зрештою, вони були включені в національне конституційне законодавство нашої держави як звичайні та чинні закони.

Наведені міжнародно-правові акти залежно від їх юридичної сили та телеологічної (цільової) домінанти можна розподілити на декілька видів:

1) загальні європейські нормативні акти щодо функціонування та розвитку регіонів (Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р. [14], Хартія конгресу місцевих і регіональних влад Європи від 14 січня 1994 р. [15], Європейська хартія регіонального просторового планування (Торремолінос, 1983 р.) [16] та ін.);

2) європейське законодавство, що стосується безпосередньо ТКС (Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами 1980 р., три додатки до неї: Додатковий протокол (Страсбург, 1995 р.), Протокол № 2 (Страсбург, 1998 р.), Протокол № 3 (Страсбург, 2009 р.), Європейська хартія прикордонних і транскордонних регіонів 1981 р. (змінена і доповнена у 1987 р.) та ін.);

3) низка європейських документів, які регулюють різні аспекти ТКС (Київська конвенція щодо спрощення та гармонізації митних процедур 1999 р., Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення 1980 р., Європейська хартія регіональних мов і мов меншин 1992 р. та ін.);

– конституційні норми, що стоять на найвищій сходинці норм національного значення. У Конституції України зазначено, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки через підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права (ст. 18). Тобто з конституційної точки зору це означає, що Україна визнається як само-

стійний міжнародно-правовий суб'єкт, рівноправний суб'єкт міжнародного співтовариства держав. Правосуб'єктність української держави також підтверджується у ст. 1 Конституції України: «Україна є суверенна і незалежна... держава»; та у ст. 2: «Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах наявного кордону є цілісною і недоторканою». А сама Конституція, своєю чергою, «... має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти ухвалюються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» (ст. 8). Зазначені конституційні норми вказують також на те, що державні інтереси України, як і будь-якої сучасної держави, полягають у реалізації стратегічних, політичних, економічних, правових та ідеологічних цілей. «При цьому суверенітет, що означає невтручання у внутрішні справи, і безпека, яка гарантує суверенний розвиток, – обов'язкові умови (складники) існування Української держави: суверенітет забезпечує її входження до світового співтовариства, а могутність держави визначає її місце та авторитет у світовому співтоваристві» [17]. У Конституції також звертається окрема увага на принципи і норми міжнародного права, які регулюють міжнародні зв'язки – «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» (ст. 9). У Конституції України суттєвим є також розмежування предметів відання і повноважень між органами державної влади України, органами державної влади субнаціональних регіонів, у тому числі й у сфері зовнішньополітичної діяльності. Про це йдеться у її статтях 85, 92, 106, 118, 119, 137, 138, 143. Відповідно до Конституції України основні повноваження у сфері зовнішньої політики, зовнішньоекономічної діяльності, а саме визначення їх основних напрямів, формування їх нормативно-правових засад, встановлення міжнародних відносин та їх нормативне регулювання належать Верховній Раді України. Діяльність усіх інших органів державної влади, в тому числі зовнішньополітична, а також акти цих органів не можуть суперечити нормам Конституції України;

– закони України, що мають профільний характер, тобто розроблені та прийняті парламентом держави зі спеціальною метою: по-перше, створення відповідного правового простору, в рамках якого можуть бути встановлені трансграничні

зв'язки, вони можуть розвиватися та вдосконалюватися, а також може формуватися їх системний комплекс, а по-друге, регламентації та регулювання транскордонного співробітництва.

Для реалізації першого напрямку найбільше значення мають шість законів України: «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 серпня 2010 р.; «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р.; «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р.; «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р.; «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 р.; «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р.

Найбільш важливим документом є Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 серпня 2010 року (зі змінами і доповненнями) [18]. Цим Законом визначаються засади внутрішньої політики України у сферах розбудови державності, розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів, а також засади зовнішньої політики України. Так, ст. 4 цього Закону визначає основні засади розвитку регіонів, місцевого самоврядування на основі «... розроблення та впровадження проєктів міжрегіональних економічних зв'язків і ТКС, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку». Стаття 12 цього Закону вказує на те, що керівництво зовнішньополітичною діяльністю здійснюється Президентом України, практична реалізація забезпечується Кабінетом Міністрів України. Кабінет Міністрів здійснює координацію роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та спрямовує її на забезпечення реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у відповідних сферах суспільного і державного життя. Рада національної безпеки і оборони України як контролюючий та координуючий орган у сфері національної безпеки і оборони при Президентові України – шляхом розгляду на своїх засіданнях стратегічних питань забезпечення національної безпеки і оборони, здійснення координації та контролю за діяльністю центральних та місцевих органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони. Центральні та місцеві органи виконавчої влади, інші державні органи – шляхом участі в межах своєї компетенції у формуванні та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики у відповідній сфері, розроблення в межах наданих повноважень проєктів законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію засад внутрішньої і зовнішньої політики. ОМСВ –

шляхом вирішення в межах Конституції та законів України питань місцевого значення у відповідних сферах внутрішньої політики та у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, цей Закон містить у собі механізми зовнішньої політики, визначає її базові принципи і напрями. Водночас у Законі не врегульовано питання міжнародних зв'язків регіонів, не враховано значення цих зв'язків для підвищення ефективності зовнішньої політики держави, прискорення євроінтеграційного процесу і його результативності та ефективності, вдосконалення національної регіональної політики та побудови національної моделі місцевого та регіонального самоврядування. Цей Закон, хоча і створює базові засади для зовнішньої і внутрішньої політики, але поки що залишається недоопрацьованим і певною мірою носить не стільки регулюючий, скільки проспективно-декларативний характер, бо містить норми-завдання, що повинні бути втіленими в практику і результати діяльності органів держави.

Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року [19] встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України. Закон визначив поняття міжнародного договору України, порядок ухвалення і виконання міжнародних договорів Української держави. «Пропозиції щодо укладення від імені України, Уряду України міжнародних договорів подаються відповідно Президентові України або Кабінету Міністрів України» (ст. 4 п. 1). Пункт 3 ст. 4 цього Закону також визначає, що провідну роль у поданні пропозицій щодо укладання міжнародного договору має Міністерство закордонних справ України. Ще одним важливим моментом у цьому нормативному акті є те, що вносити ініціативи щодо ухвалення певних міжнародних договорів, але через Міністерство закордонних справ, можуть і інші органи влади України, у тому числі і місцевого рівня: «Інші міністерства та центральні органи виконавчої влади, а також Верховний Суд України, Національний банк України, Генеральна прокуратура України подають пропозиції щодо укладання міжнародних договорів України разом із Міністерством закордонних справ України. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні державні адміністрації подають пропозиції щодо укладання міжнародних договорів України через

Міністерство закордонних справ України, інший центральний орган виконавчої влади, до компетенції якого належать питання, які пропонуються для врегулювання міжнародним договором. Пропозиції про укладення міжнародних договорів України подаються після проведення Міністерством юстиції України правової експертизи щодо відповідності проєкту міжнародного договору Конституції та законам України» (ст. 4 п. 3).

Системний аналіз цього Закону вказує на певні недоліки, які мають місце в ньому в контексті забезпечення цим актом не тільки політики з регулювання міжнародних зв'язків регіонів України, а й практичної діяльності з вирішення питань профільного характеру. Такими недоліками можна вважати відсутність положень про терміни подання пропозицій з боку інших органів державної влади щодо укладання міжнародних договорів, які належать до їхньої компетенції, та терміни розгляду цих пропозицій Міністерством закордонних справ України, Кабінетом Міністрів України, Президентом України. Крім того, в Законі не визначено повноважень органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів України стосовно можливостей подання відповідних пропозицій щодо участі у переговорах і процедурі підписання міжнародного договору.

Право суб'єктів України здійснювати міжнародні економічні зв'язки закріплено також у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [20]. Зокрема, у ст. 35 цього Закону стосовно повноважень у галузі зовнішньоекономічної діяльності сказано: «До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: власні (самоврядні) повноваження (укладення і забезпечення виконання у встановленому законодавством порядку договорів з іноземними партнерами на придбання та реалізацію продукції, виконання робіт і надання послуг; сприяння зовнішньоекономічним зв'язкам підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності; сприяння у створенні на основі законодавства спільних з іноземними партнерами підприємств виробничої і соціальної інфраструктури та інших об'єктів; залучення іноземних інвестицій для створення робочих місць); делеговані повноваження (організація та контроль прикордонної та прибережної торгівлі; створення умов для належного функціонування митних органів, сприяння їхній діяльності; забезпечення на відповідній території в межах власних повноважень реалізації міжнародних зобов'язань України)».

Також цей нормативний акт визначає повноваження органів місцевого самоврядування стосовно «ухвалення рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами у статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України». Отже, як бачимо, в цьому Законі можливості субнаціональних регіонів у сфері здійснення міжнародних зв'язків обмежені виключно зовнішньоекономічною та зовнішньоторговельною діяльністю. На жаль, ця правова норма не містить жодних вказівок щодо розробки та реалізації політики з регулювання міжнародних зв'язків регіонів на локальному рівні, а положення щодо прав субнаціональних регіонів діяти в інших сферах міжнародного співробітництва, окрім економіки та торгівлі, мають лише абстрактний вигляд (тобто сформульовані у вигляді загальних положень).

Ще один аспект проблеми можна виявити завдяки Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який було ухвалено 16 квітня 1991 року [21]. Цей Закон заклав основи для участі суб'єктів України у здійсненні зовнішньоекономічної та зовнішньоторговельної діяльності. Основною метою ухвалення цього Закону було запровадження правового регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію у галузі виробництва, науки і техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг тощо.

У Законі надається визначення зовнішньоекономічної діяльності: «Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаєминах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами» (ст. 1). Також надається поняття міжнародної кооперації, що фактично є досить поширеною формою взаємодії суб'єктів транскордонного співробітництва: «Міжнародна кооперація – взаємодія двох або більше суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, у разі якої здійснюється спільна розробка або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується в комплексних поставках) або

спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності» (ст. 1).

Наявність подібних понятійних уточнень є вкрай важливою не тільки з позицій підвищення ефективності нормопроектної діяльності, а й для більш чіткого й однозначного розуміння сутнісних ознак самого предмета правового регулювання, що, своєю чергою, дозволяє глибше досягнути обсяг і зміст поняття міжнародних зв'язків регіонів. Тобто все це має позитивний сенс для подальшої розробки нормативно-правової бази для належного забезпечення законодавчої політики з регулювання зазначених вище зв'язків як у контексті нормопроекування, так і в контексті наступного нормотворення і правової реалізації. Також фундаментальним аспектом цього закону є регламентація, формування і легалізація принципів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. До них належать: принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва; принцип юридичної рівності і недискримінації; принцип верховенства закону; принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу під час ввезення та вивезення товарів (ст. 2). У ст. 3 Закону визначено коло суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. До них належать: фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно із законами України і постійно проживають на території України; юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні, та які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності; об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно із законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; структурні одиниці іно-

земних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно із законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України; спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України; інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України. Вказується також і те, що «... Україна в особі її органів, місцеві органи влади і управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, а також інші держави, які беруть участь у господарській діяльності на території України, діють як юридичні особи». Тобто у Законі в цій нормі та низці інших юридично закріплюються гарантії, що унеможливають використання політико-адміністративних важелів з боку органів державної влади у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Наприклад, у ст. 5 відзначається: «Втручання державних органів у зовнішньоекономічну діяльність її суб'єктів у випадках, не передбачених цим Законом, у тому числі і шляхом видання підзаконних актів, які створюють для її здійснення умови, гірші від встановлених у цьому Законі, є обмеженням права здійснення зовнішньоекономічної діяльності і як таке забороняється».

Здійснення зовнішньоекономічної діяльності на території іноземних держав також регулюється нормами національного права відповідних держав. У цьому Законі також визначено, що «... суб'єкти України мають право: відкривати свої представництва на території інших держав згідно із законами цих держав; на участь у міжнародних неурядових економічних організаціях». На підставі проведеного аналізу положень цього Закону необхідно сказати, що в ньому, на жаль, відсутні конкретні норми, які регулюють здійснення зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів України з органами влади іноземних держав, а також з адміністративно-територіальними утвореннями іноземних держав, причому не тільки регіонального, а й муніципального рівнів.

Слід наголосити на тому, що серед основних положень зовнішньополітичного курсу України – європейський вибір, орієнтація на просування до європейських структур, у межах яких практика міжнародних зв'язків (у тому числі економічних) субнаціональних суб'єктів є іманентною і невід'ємним складником діяльності відповідних державних та самоврядних інституцій, а також

елементом повсякденної життєдіяльності відповідних ТГ.

Для реалізації другого, саме профільного напрямку, найбільше значення має Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року [22], який визначає зміст та основні положення ТКС в Україні;

– підзаконні нормативно-правові акти, до яких належать нормативно-правові акти, підписані Президентом та затверджені Урядом України, що уточнюють, деталізують, конкретизують окремі аспекти, види та форми ТКС тощо. Наприклад, Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р. № 615/98 [23], Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 554 «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки» [24];

– підзаконні нормативно-правові акти локального рівня, що легалізують різні види, форми ТКС між конкретними його учасниками, а також спрямовані на забезпечення інституційної основи та складника такого співробітництва шляхом створення відповідних управлінських структур для його організації і реалізації.

Слід мати на увазі, що основний обсяг ТКС здійснюється на підставі адміністративних, економічних або технічних угод, що укладаються місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування прикордонних регіонів у межах їх повноважень. Саме типова угода містить широкий орієнтовний перелік сфер співробітництва, поставки товарів або надання послуг, серед яких: транспорт, дороги та автостради, спільні аеропорти, електро-, газо-, водопостачання; природоохоронні зони, місця відпочинку; екологічна безпека, освіта, професійна підготовка та дослідження; спільне використання медичних установ; спільні молодіжні та спортивні центри, табори; взаємодопомога у надзвичайних ситуаціях; проблеми, які стосуються мешканців прикордоння (зайнятість, житлово-комунальне господарство, соціальне страхування тощо); переробка відходів; аграрний сектор та ін.

Більш того, для координації ТКС місцеві та регіональні органи влади в межах чинного законодавства можуть створювати асоціації, консорціуми, а також спільні консультативні структури.

Звідси вказані підзаконні нормативно-правові акти локального рівня становлять основний профільючий та конкретний нормативний масив ТКС.

Разом із тим постійне зростання та інтенсифікація ТКС України потребує вдосконалення його

нормативної бази, особливо з урахуванням факторів, що гальмують розвиток саме єврорегіонального співробітництва.

До таких факторів необхідно віднести такі:

1. Економічний – тобто тут велику роль відіграють різні рівні розвитку господарства, економічний потенціал суміжних держав, відсутність фінансових можливостей, банківської інфраструктури для фінансових розрахунків, інвестиційного забезпечення загальних проєктів, недостатній рівень розвитку інфраструктури. Разом із тим з підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 року [25] і створенням з ЄС поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі розпочалися процеси «зближення» та «вирівнювання» вказаних факторів.

2. Правовий – відсутність юридичних повноважень, законодавчо визначених норм і правил подібного співробітництва, невідповідність законодавчих систем держав, що співробітничать, нестабільність економічного законодавства і правового поля ТКС. Разом із тим з початком муніципальної реформи в Україні та розгортанням процесів децентралізації повноважень публічної влади вказані недоліки щодо формування законодавчого та нормативного простору для активізації ТКС можуть бути об'єктивно розширені.

3. Суспільний – психологічна неготовність населення до співробітництва, різниця в менталітеті, недостатнє володіння мовами. Крім того, необхідно відзначити той факт, що українське суспільство до цих пір не має єдиного погляду щодо самої європейської інтеграції України. Так, ще на початку 2000 року 67% громадян, опитаних соціальною службою Українського центру економічних і політичних досліджень, поставилися позитивно до ідеї європейської інтеграції України. Тоді як 57% опитаних віддавали перевагу тісній кооперації з країнами СНД і Росії [26, с. 369]. Такі показники пояснювалися як тимчасовою відсутністю позитивних сигналів з боку ЄС, так і нестачею цілеспрямованої інформаційно-пропагандистської кампанії на користь європейської інтеграції України. Разом із тим підписання між Україною та ЄС договору про асоціацію, а також анексія Росією Криму та розв'язання нею військового конфлікту на Сході України сприяли суттєвому зростанню кількості прибічників як європейського вибору України, так і її курсу на євроатлантичну інтеграцію.

4. Освітній – для популяризації ідеї європейської інтеграції та європейських історичних надбань України видається необхідним ввести в шкільну і вишівську навчальні програми спеціальні дисципліни, що роз'яснюють суть і переваги європейської інтеграції України. Крім того, для охоплення широких прошарків населення необхідною є широка суспільна дискусія через печатні, теле-, радіо- та інші медіа щодо напрямів європейської інтеграції України та її завдань, причому як для державних органів, так і для пересічного громадянина, на кшталт прикладу сусідньої Польщі.

5. Практичний – він міститься в трансформації переваги політичних декларацій над практичними діями в рамках імплементації стратегії інтеграції України в ЄС. Згідно з цим нині Україні слід розгорнути єврорегіональне співробітництво у свій бік, базуючись на постулаті того, що хоча держави Вишеградської групи концентрують свою увагу на західному інтеграційному напрямі, вони забувають про те, що стабільність на їхніх східних кордонах також має велике значення. Саме виведення національної економіки на траєкторію постійного зростання економічних показників шляхом кардинальних структурних змін і поглиблення курсу ринкових реформ забезпечить повномасштабну інтеграцію України в європейський економічний і соціальний простір. А цьому, на наш погляд, може ефективно сприяти саме ТКС.

Висновки. Резюмуючи викладене вище, можна дійти таких висновків:

– ТКС, до якого залучено велику кількість територій суміжних і несуміжних європейських держав, їх населення, органів публічної влади різного рівнів – від муніципальних до регіональних, а також безліч суб'єктів господарської діяльності, інституцій громадянського суспільства в особі некомерційних громадських організацій тощо – виступає однією з історично перших форм міжнародної взаємодії суміжних держав Європи, могутнім засобом і формою міждержавного інтеграційного співробітництва;

– основними телеологічними домінантами ТКС виступали: завдання підвищення рівня життя, забезпечення довготривалого миру і зниження економічної напруги на депресивних територіях, подолання бар'єрів у міжнародних локальних обмінах у сфері економіки, культури, соціального розвитку, міжлюдських контактів на депресивних територіях держав, що були суміжними між собою, та інші фактори, які призвели до відокремлення людей та інституцій та мали за стратегічну мету нівелювання значення міждержавних кордонів;

– виходячи з того, що в процесі реалізації наведених вище ініціатив виявилась відсутність належної нормативно-правової та адміністративно-управлінської компетенції місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, наслідком чого стала загроза їх реалізації, почались активні процеси структуризації та інституціоналізації ТКС, що поставило в порядок денний формування нормативної парадигми цієї важливої форми міжнародного європейського інтеграційного співробітництва;

– з огляду на важливість та ефективність ТКС в економічному розвитку депресивних територій, посиленні інтеграційних та глобалістських тенденцій, в рамках Європейської спільноти воно визнається важливим аспектом регіонального розвитку і, зокрема, політики згуртування ЄС та в рамках Європейської політики сусідства;

– відлік процесів формування управлінської парадигми в контексті нормативного забезпечення ТКС України можна розпочати з жовтня 1990 року, коли під час конференції Асоціації Європейських Прикордонних Регіонів під назвою «Європейська інтеграція і регіональна політика для прикордонних регіонів» було оприлюднено доповідь щодо інституціональних аспектів ТКС, яка, зокрема, містила низку рекомендацій у цьому напрямі, що володіють не тільки методологічним потенціалом, а і суттєвим поведінково-діяльнісним наповненням і наступною формалізацією;

– можна констатувати, що в межах європейського континенту вже створений, інституціоналізований, належним чином легалізований, легітимізований суб'єктами-учасниками, існує і функціонує відповідний і профільний міжнародно-правовий масив ТКС, який уже або з часом буде прийнятий і запозичений національними законодавствами держав-членів Ради Європи, включаючи Україну, та держав-членів ЄС, включаючи й їх держав-аплікантів (до кола яких належить Україна);

– стан і динаміка поступу України на європейську інтеграцію, її активна участь у реалізації міжнародно-правових зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію з ЄС, а також набуття статусу держави-апліканту ЄС свідчать, що ТКС у нашій державі стає дійсно одним із важливих напрямів реалізації інтеграційної стратегії на регіональному рівні і посідає провідне місце у процесі формування і становлення нової системи взаємин із сусідніми державами в умовах формування і функціонування «українсько-євросоюзівського комплексу прикордонної співпраці»;

– на сьогодні в Україні склалася система юридичних норм та нормативно-правових актів різної юридичної сили (конституційні правоположення, законодавчі акти, акти глави держави, акти органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, міжнародні договори тощо), що регулюють правове поле у сфері ТКС та становлять нормативну парадигму цієї форми міжнародного співробітництва;

– постійне зростання та інтенсифікація ТКС України потребує вдосконалення його нормативної бази, особливо з огляду на фактори, що гальмують розвиток саме євро регіонального співробітництва.

Література

1. Цукан О.В. Генеза транскордонного співробітництва Європи та України (1991-2015): історико-правове дослідження : автореф. дисер. канд. юрид. наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Харків, 2019. 22 с.

2. Баймуратов М.О. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України : монографія (репринтне видання дисертаційного дослідження). Дніпро : Інновація, 2021. 314 с.

3. Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text.

4. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 14 липня 1993 року. Мадрид, 21 травня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text (дата звернення: 15.11.2022).

5. Підсумки засідання Ради міністрів закордонних справ ЄС 14 червня 2004 року. URL: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/press_data/fr/gena/81188.pdf (дата звернення: 15.11.2022).

6. Про приєднання України до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями : Постанова Верховної Ради України від 14 липня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 36. Ст. 370.

7. Баймуратов М., Кофман Б., Панасюк С. «Європа регіонів»: транскордонне співробітництво: Коментар Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями. Одеса : Фенікс, 2017. 206 с.

8. Див.: LACE, Institutionelle Aspekte grezuberschreitender Zusammenarbeit,

Arbeitsunterlage zur AGE-G-Tagung zum Thema "Europäische Integration und Regionalpolitik für die Grenzregionen" in Brixen, Oktober 1990. 12 p.

9. Методические материалы по организации приграничного сотрудничества местных и региональных властей Европы / Handbook on transfrontier cooperation for local and regional authorities in Europe. Русская версия. 2-е издание. Страсбург, 1995. 147 с.

10. Асамблея Європейських Регіонів. Декларація щодо регіоналізму в Європі 1996 року. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2013/03/1996.html> (дата звернення: 15.11.2022).

11. Европейская хартия регионального самоуправления будет открыта для подписания 15 октября. URL: <https://regnum.ru/news/984778.html> (дата звернення: 15.11.2022).

12. Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи : монографія / За заг. ред. канд. іст. наук І.В. Артьомова. Ужгород : МПП «Гражда», 2012. 520 с.

13. Сапрыка В.А. Трансформация форм приграничного взаимодействия России и Украины в постсоветском хронотопе : дисс. д-ра социолог. наук : 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы». Белгород, 2017. 415 с. URL: http://dekanat.bsu.edu.ru/f.php/11/disser/case/filedisser/filedisser/1020_Dissertaciya_Sapryka_Viktor_Aleksandrovich_Sajt.pdf (дата звернення: 16.11.2022).

14. Европейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 16.11.2022).

15. Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи (КМРВЕ): Ухвалено на 506 зборах заступників міністрів Комітетом міністрів від 14 січня 1994 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_674.

16. Европейська хартія регіонального/просторового планування : Ухвалено Європейською Конференцією Міністрів, відповідальних за регіональне планування (СЕМАТ) Ради Європи 20 травня 1983 р. у м. Торремоліносі, Іспанія. Рада Європи, 2000. 16 с.

17. Звернення Верховної Ради України «До парламентів і народів миру». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1069.1652.0> (дата звернення: 16.11.2022).

18. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики : Закон України від 1 серпня 2010 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 16.11.2022).

19. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 16.11.2022).

20. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.11.2022).

21. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 16.11.2022).

22. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24 червня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (дата звернення: 16.11.2022).

23. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України № 615/98 від 11 червня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 16.11.2022).

24. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016–2020 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 554. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/554-2016-%D0%BF> (дата звернення: 17.11.2022).

25. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 2014 року. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631 (дата звернення: 17.11.2022).

26. Копійка В., Шинкаренко Л. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2001. 447 с.

Баймуратов М. О.,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри політичних наук та права
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
ORCID: 0000-0002-4131-1070

Кофман Б. Я.,
доктор юридичних наук, старший дослідник,
заслужений юрист України,
професор кафедри права, політології
та міжнародних відносин
Університету імені А. Нобеля
ORCID: 0000-0001-8121-5190